

ÚJABB EREDMÉNYEK A PHYSIOLOGIAI AESTHETIKÁBAN.

(Az astigmatismus aesthetikai szerepének formulázása. — A centralis látás aesthetikai értékesítése.)

I. Az astigmatismus aesthetikai szerepének formulázása.

Multkori hasonló című cikkemben a szem physiologiai sajátosságából, optikai hibájából: a szemgolyó sugártörő felületeinek rendes *gömbi eltéréséből*, az *úgynevezett szabályszerű astigmatismusból* kísérlettem meg néhány érdekes aesthetikai jelenség physiologiai magyarázatát adni. Ha ezeket az említett jelenségeket, mint: az ablak, ajtó, a szinpad kerete, az épületek homlokzatoldala, szoborcsoportok, bútordarabok, ipar- és műtárgyak egyirányú kiterjedését egy gyűjtőnév alá akarom összefoglalni, azt mondhatom, hogy mindaz, a mi, *mint készítmény, vagy mint műalkotás az ember kezéből kikerül, egyirányú kiterjedésével magán viseli a szem ez optikai hibájának nyomát*. E szerint tehát ez aesthetikai jelenségek constatalása jellemző egész alkotó-, azaz aesthetikai szemléletünkre. Akkor pedig ez aesthetikai jelenségeket illetően gyűjtőcím alá foglalhatjuk össze: *aesthetikai szemléletünknek az áttekinthető, egyirányú kiterjedés iránt való előszeretete*.

A multkori cikkünkben előadott eredmények összefoglalásaképp tehát ezeknek az aesthetikai jelenségeknek, tények-

nek, physiologiai tényekben talált magyarázatát a következő, aesthetikai és physiologiai tényekből levont tételbe foglalhatjuk össze: Szemünk physiologiai sajátága, optikai hibája: *a szemgolyó sugártörő felületeinek rendes gömbi eltérése*, az úgynevezett *szabályszerű astigmatismus oka aesthetikai térszemléletünk sajátos előszeretetének a könnyebben áttekinthető, egyirányú kiterjedés iránt.*

II. A centralis látás aesthetikai értékesítése.

Az aesthetikai szemléletre nézve hasonlóan fontos, irányító szerepét találtuk kutatásainkban *a centralis látásnak*. *Középponti* látás alatt a szem azon fontos physiologiai sajátóságát értjük, mely mint optikai műszert illeti meg, hogy t. i. valamely egységbe olvadó térrésznek azaz képnek szemlélésekor úgy accomodál szemünk, hogy a kép középpontja reczénk látófelületének középpontjára essék. hogy a kép tökéletesen látható legyen.

Nézetünk szerint nyilvánvaló, hogy *a festmények, szoborcsoportok alakjainak*, sőt egyes *épületrészek* vagy *díszítéselemek középponti csoportosításának* érzéki okául ép a centralis látás, szemünk e természetes sajátága szolgált. melynek folytatásául kell tekintenünk psychologiai szempontból, szemléleti és tudatos felfogásunk egységesítő természetét. *A psychologiai csoportosítás érzéki alapja a centralis látás csoportosítása.*

Festőknél a centralis látás hatással van a rajzra és színezésre is, a mennyiben a centralis csoportosításnak megfelelően a középtájon *a rajz élesebb, kidolgozottabb lesz, a színezés elevenebb*. Ugyancsak a centralis látás tiszteletben tartása még az egyes *színfoltok elhelyezésére* is hatással van. Festőktől hallottam, hogy ha a kép egyik sarka vagy széle felé vörös foltot alkalmaznak, akkor a kép másik,

szembelevő sarkán vagy szélén, a megfelelő helyen szintén kell vörös foltot alkalmazniok. Ennek természetes magyarázatát látom a centralis látás tiszteletbentartásában. A baloldali rikitó vörös folt pl. balra terelné a szem centralis látótengelyét, míg ha jobb oldalt is van oly rikitó folt, mind a kettőre egyszerre irányulván a figyelem, hogy mind a kettőt betekinthesse, a kép középpontjába irányul szemem. Szóval az egyoldali folt zavarná a centralis látást, a kétoldali nem zavarja.

A centralis látás positiv aesthetikai eredménye a centralis csoportosítás, a rajz és színezés megfelelő elevebb voltával. Negativ aesthetikai eredményként róhatjuk fel a festők azon eljárását, hogy a kép szélén rikitó színt és éles rajzot egyáltalán nem alkalmaznak, hanem *a körvonalakat elmosásák*, a színeket meg összemosásák, festő-nyelven szólván: *«tört színeket»* használnak. Ez eljárással csak a centralis látás valóságának iparkodnak megfelelni. Centralis látásomnál ugyanis tisztán látom a középpontot és környezetét, de a látótér széle elmosódik és pedig fokozatosan centrifugal irányban. Innen *a szélek elmosása* festőknél és pedig fokozatosan centrifugal irányban. Így lesz a széleken *a rajz elfolyó, elmosódó, a színek meg egymásba mosódnak*.

A centralis látás eredménye tehát a *rajz és színezés (coloratura) centripetal elevensége és centrifugal elmosása*, mint *a centralis csoportosítás megfelelő kifejezése*.

Ha mindezen aesthetikai jelenségeket, melyeknek physiologiai magyarázatát itt a centralis látásban találtuk, egy gyűjtő cím alá akarjuk foglalni magyarázatukkal együtt, akkor eredményképen a következő, aesthetikai és physiologiai tényekből levont tételt constatálhatjuk: Szemünk rendes physiologiai sajátsága, mely mint optikai műszert megilleti, *a centralis látás oka aesthetikai térszemléletünk centralisáló, centralisan csoportosító természetének*.

III. Összefoglalás.

Összefoglalva már most mindkét újabb eredményünket látjuk, hogy ez irányú physiologiai kutatásaink az aesthetikai térszemlélet két fontos alapvető fontosságú határozmányával ismertettek meg: az áttekinthető egyirányú kiterjedés iránt való előszeretettel és a centralisan csoportosítás hajlamával. Mivel pedig az aesthetikai alkotás főczélja, hogy kellemeset nyújtson, így mindenekelőtt érzékeinket kell kielégítenie, követelményeiknek eleget tennie. A mi érzékeinket, sajátos természetüket sérti, már alapjában véve kellemetlen s aesthetikai gyönyör forrása nem lehet. Az aesthetikai alkotás alapfeltétele, hogy *érzéki kellemes* legyen. Így a mi különben az érzéseknek csak jól esik, a mi iránt előszeretettel, hajlammal viseltetünk, itt: az aesthetikai, az alkotó szemlélet előtt; annak figyelembevételére kétszer olyan fontos, *tiszteletbentartása valószínűsége törvényévé válik. Ezért fontosak ezek az eredmények.*

A gyakorlat emberei: a művészek jól tudják, illetve jól érzik az érzésekre kellemes, minden titkos határozmányait, s figyelemben és tiszteletben is tartják öntudatlan érzésitéleteik alapján. Annál nehezebb azonban e titokzatosoknak látszó határozmányok formulázása, de még inkább megmagyarázása. *Az érzéki kellemes két ily határozmányát sikerült itt formuláznunk és megmagyaráznunk* magából szemünk sajátos alkotásából.

Eredményeinket tehát így foglalhatjuk össze:

Szemünk physiologiai sajátága, t. i. a centralis látás és a szabályszerű astigmatismus oka aesthetikai térszemléletünk centralisan csoportosító hajlamának és az áttekinthető, egyirányú kiterjedés iránt való előszeretetének.

Dr. Pekár Károly.

MUNKÁS-ÉLELMEZÉS.

Nemcsak az ó-világot fenyegetik mélyreható gazdasági válságok és forrongások; a munkás-kérdés nemcsak Európában éjt méhében ismeretlen veszélyeket s foglalkoztat sok tudományös és államférfiúi elmét; Amerikában is kísért a vörös rém, a tőke és a munka elkeseredett harcza, s ott is foglalkoznak elsőrendű politikusok s bonczoló bölcészek a kérdés lényegével, csakhogy sokkal gyakorlatibb módon, mint innen az Oceánon.

Egyike a legérdekesebb tanulmányoknak, melyeket ebben a szellemenben tettek, az, melyre *Merrivether* vállalkozott, a ki egy éven át munkás-ruhában tényleg munkások közt forogva, Európa minden országában közvetlen észlelet tárgyává tette a munkás-osztályok viszonyait és tapasztalatait. Ez író a Gibraltártól a Bosporusig s a középtenger vidékeitől a Balti-tenger partjáig mindenütt megfordult, s visszatérve, Amerikában folytatott hason-irányú tanulmányokat.

Tudva van, hogy Amerikában az élet költségesebb, mint Európában. Tíz-húsz százalékkal drágább, mint Angliában, kétszerte oly drága, mint Franciaországban s háromszorta költségesebb, mint Olaszországban. De ezt a különbséget csakis egyedül Angliában egyenlíti ki a munkabér megfelelő magassága; a continensen az alacsony munkabér határozottan nem áll arányban az élet olcsóságával. Ennek megvilágításául lássuk mindenekelőtt az olasz munkások helyzetet, a kik a legkevesebbel kell hogy be-érjék összes társaik közt.

Olaszországban vannak munkások, a kik nem keresnek többet 14 krajzarnál tizennégy órai napi munka után, a mi óránként egy krajzárért tesz ki. Sőt nagyon kevés oly ügyes munkás van, a kinek keresete naponta 2 frtra megy fel, a leg-